

RENESANS

1. Nazwa i ramy czasowe epoki.

- Nazwa odrodzenie, czyli **renesans** pochodzi od zainteresowania się na nowo w tym okresie światem starożytnym, który jak gdyby znów się odradza. Powrót do sztuki, kultu człowieka, radości życia, dawnego sposobu myślenia. Rozwój nauki, sztuki, filozofii i muzyki. Tworzy się nowy model kultury (**kultura renesansowa**). Nazwa wynika też z wprowadzenia zmian w średniowiecznym sposobie pojmowania świata i myślenia o człowieku.
- RAMY CZASOWE:
 - koniec średniowiecza: **1453 - upadek Konstantynopolu**
 - koniec renesansu: **pierwsze dziesięciolecie XVII wieku**
 - kolebkę renesansu stanowiły Włochy
 - w Polsce od XVI wieku do drugiego dziesięciolecia XVII wieku

2. Renesansowe odkrycie antyku.

- ★ **Renesans == Odrodzenie**, nazwa ta pochodzi stąd, że w tym okresie na nowo zainteresowano się światem starożytnym - antykiem. Twórcy wzorowali się na motywach antycznych i nawiązywali do antycznych dzieł. Jest to powrót do korzeni sztuki antycznej, zainteresowanie tradycją antyczną. (

3. Znajomość pojęć: humanizm, reformacja, wynalezienie druku, odkrycia geograficzne.

- **humanizm** - światopogląd wyrażający przeświadczenie o szczególnej roli i pozycji człowieka we wszechświecie. Prąd umysłowy, kulturowy i polityczny, którego charakterystycznymi cechami były:
 - fascynacja filozofią, literaturą, sztuką i językami antyku
 - studia nad istotą człowieczeństwa
 - zainteresowanie człowiekiem jako obywatelem
 - przyznanie wartości życiu doczesnemu.

Hasłem humanistów były słowa: "Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce".

- **reformacja** - ruch religijny, społeczny i polityczny wyrosły ze sprzeciwu wobec porzucenia przez kościół ideałów wczesnochrześcijańskich i mający na celu jego reformowanie. Powstał luteranizm, kalwinizm i anglikanizm.
- **wynalezienie druku** - Jan Gutenberg w 1440
- **odkrycia geograficzne:**
 - 1488 Bartolomeo Diaz znalazł się na Przylądku Dobrej Nadziei
 - 1492 K. Kolumb odkrył Amerykę
 - 1497-99 Vasco Da Gamma dociera drogą morską do Indii
 - 1519 - 1522 Magellan opływa Ziemię

4. Filozofia (np. irenizm, makiawelizm, egalitaryzm) i sztuka renesansu: styl renesansowy, rzeźba, malarstwo.

Irenizm - w teologii chrześcijańskiej kierunek dążący do zniwelowania różnic między chrześcijanami i przywrócenia jedności drogą wzajemnych ustępstw doktrynalnych

Makiawelizm - doktryna polityczna sformułowana przez Niccolò Machiavellego, autora Księcia. Głosi ona, że najważniejszym celem w polityce jest racja państwa. Aby ją osiągnąć można korzystać z wszelkich dostępnych środków

Egalitaryzm - pogląd społeczno-polityczny uznający za podstawę sprawiedliwego ustroju społecznej zasady całkowitej równości między ludźmi pod względem ekonomicznym, społecznym i politycznym

Malarstwo:

tematyka mitologiczna

klasyczne kanony piękna

istotna rola portretów

rozwój pejzaży zwłaszcza w niderlandach

dążenie do realizmu

architektura

stosowano półkolistę łuki

rozwój architektury świeckiej

świątynie na planie centralnym, kopuły

harmonia, regularność

5. Cechy literatury renesansowej (świecka, refleksyjna, parenetyczna, koncentrująca się na człowieku, dydaktyczna).

Cechy literatury renesansowej:

- poruszająca głównie tematykę świecką - zachęcała do korzystania z życia
- refleksyjna - przedstawiała spostrzeżenia o biegu życia, cierpieniu i własnej twórczości
- dydaktyczna i parenetyczna - pouczała i przedstawiała wzorce osobowe
- wyrażająca światopogląd epoki (antropocentryzm, humanizm) - człowiek w centrum
- tworzona zgodnie z zasadami sztuki poetyckiej - czerpała ze wzorców gatunkowych antyku
- dostarczająca rozrywki
- pisana w języku narodowym
- łącząca antyczne inspiracje ze sztuką chrześcijańską

6. Wzorce osobowe epoki.

- ★ **humanista** - wszechstronnie wykształcony, zna antyczną kulturę i języki, filozof, podróżnik, zachowuje umiar, pokorny wobec przeciwności losu, patriota, sprawiedliwy i uczciwy, nie dba o wartości materialne, (Jan Kochanowski - sam autor, ukazuje to w swoich tekstach - *"O żywocie ludzkim"*, *"Tren IX"*)
- ★ **ziemianin** - rozsądny, zapobiegliwy, zaradny, dobry mąż, ojciec, gospodarz, sąsiad, szlachetny pan dla poddanych chłopów, prawdomówny, sprawiedliwy, (Mikołaj Rej *"Żywot człowieka poczciwego"*)

- ★ **dworzanin** - szlachetnie urodzony, pełen gracji, wdzięku, elegancki, wytworny, elokwentny, wykształcony, dyskretny, zna tradycję
- ★ **obywatel - patriota** - zdyscyplinowany, gotów do poświęceń, tolerancyjny, umiejący panować nad emocjami, nieakceptujący przemocy, (Jan Kochanowski *"Pieśń o spustoszeniu Podola"*, *"Odprawa posłów greckich"* - Antenor, Piotr Skarga *"Kazania sejmowe"*)
- ★ **polak - katolik** - zdolny do poświęceń dla ojczyzny, głęboko wierzący, skromny, pokorny, żyjący w zgodzie z innymi, wspierający potrzebujących (Jan Kochanowski *"Psalterz Dawidów"* - Psalm 13 i Psalm 47)

7. Gatunki uprawiane w renesansie. Znajomość definicji i ich cech. - **Justyna**

- **Pieśń** → gatunek literacki poezji lirycznej związany z muzyką i obrzędami
 - gatunki pieśni: religijne, filozoficzne, okolicznościowe, biesiadne, patriotyczne
 - cechy: układ stroficzny, wyrazista rytmizacja, prosta budowa zdań, częste powtórzenia i refreny
- **Tren** → Utwór liryczny, odmiana pieśni. Pisany pod wpływem śmierci ważnej osoby, wyraża żal autora
 - cechy: pochwała cnót i zalet zmarłego, rozpamiętywanie wielkości poniesionej straty, demonstracja żalu, pocieszenie, napomnienie
- **Fraszka** → (wł. frasca – gałązka, drobiazg, bagatela, błahostka), krótki utwór liryczny, zazwyczaj rymowany lub wierszowany, o różnorodnej tematyce, często humorystycznej lub ironicznej
 - cechy: pisana wierszem, zazwyczaj dość krótka, posiada rymy, szeroka tematyka. Jest napisana w żartobliwy sposób, często są zakończona puentą
- **Tragedia** → utwór literacki przeznaczony do wystawiania na scenie, w którym przedstawione są losy człowieka, zwykle wybitnego, wchodzącego w konflikt z tak zwanymi siłami wyższymi
 - cechy: składa się ze wstępu, zawiązania akcji, jej rozwoju oraz punktu kulminacyjnego,
- **Sielanka** → utwór poetycki, którego tematyka dotyczy życia członków najniższych warstw społecznych - głównie pasterzy, rolników czy rybaków,
 - cechy: ma najczęściej kształt lirycznego monologu, poprzedzonego lub przepleczonego opisem bądź dialogiem. Gatunek często ukazuje świat mitologiczny
- **Dialog** → to utwór literacki, na który składają się wypowiedzi kilku podmiotów na jeden wspólny temat.
- **Sonet** → utwór poetycki składający się z czternastu, Zazwyczaj pierwszych osiem wersów zawiera część opisową lub narracyjną, zaś sześć ostatnich jest częścią refleksyjną.
- **Kronika** → Kronika to historyczny opis wydarzeń ułożonych w porządku chronologicznym, jak na osi czasu.
- **Kazanie** → przemowa wygłaszana przez duchownego przywódcę chrześcijańskiego
- **Nowela** → krótki utwór epicki, o zwartej i wyraziście zarysowanej akcji, skupiony na jednym, konkretnym problemie i wyjątkowo rygorystyczny formalnie.
- **Esej** → to tekst o charakterze literacko - naukowym, w którym autor swobodnie i subiektywnie rozważa określony problem

8. Znajomość lektur z tej epoki, wraz z ich genezą i najważniejszymi pojęciami. Jan Kochanowski, wybrane pieśni, w tym: Pieśń IX ks. I, Pieśń XXIV ks. II, Pieśń V ks. II; psalmy w tym Psalm 13 i Psalm 47, Treny (wszystkie wraz z umiejętnością opisanie ich konstrukcji), Odprawa posłów greckich, fraszki. Piotr Skarga, Kazania sejmowe (fragmenty). Mikołaj Rej, Żywot człowieka poczciwego.

Zbiór trenów:

Treny są nowatorskie. JK łamie konwencje (zawsze tylko 1 tren i nie poświęcony dzieciom). Występuje epicedium (poezja funeralna). Treny wydano w 1580 r. Zawiera motto dla Urszulki, treny, koniec - epitafium Hannie Kochanowskiej. Unikalny styl. Prawdziwym bohaterem jest ojciec.

Podział trenów:

1. Rozpacz:

- a) I → przyczyny, ból, wstęp, exordium
- b) II-VIII → wyliczenia zasług, laudacja (pochwały)

2. Bunt:

- a) IX-XI → opłakiwanie straty, comploratio (lamentatio) - płacz

3. Ukojenie i Pocieszenie:

- a) XII-XVIII → consolatio (pocieszenie)
- b) XIX → exhortacja (napomnienie, nawoływanie) żyjących, consolatio (konsolacja)

Tren I

Żal, hiperbolizacja uczuć, bezmiar bólu (powtórzenia), omówienie, porównania homeryckie (córka do Słowiczka), śmierć, los, Fortuna, motyw Vanitas (marność), pytania retoryczne, czy pogрузić się w ból, czy z nim walczyć.

Jest to exordium (wstęp).

Heraklit - pesymista

Tren II

JK najchętniej by pisał kołysanki dla dzieci, lecz śmierć (symbolizowana Prozerpiną) córki pokrzyżowała mu te plany. Jego płacz wyrażony pismem przetrwa wieki (exegi monumentum). Są antonimy pełniące funkcję kontrastu.

Tren III

Orszula dziedziczką. Wyjątkowe dziecko. JK uświadamia sobie ciężar bólu. Tylko śmierć znowu ich połączy.

Tren IV

Apostrofa do śmierci. To nie powinno być tak, że rodzice widzą śmierć swoich dzieci.

Archetyp Niobe - cierpiącej matki, traci dzieci na zawsze.

Odwołuje się do Persefony.

Tren V

Porównanie homeryckie Urszuli do oliwki, która została za wcześnie ścięta przez nieostrożnego ogrodnika. Apostrofa do Persefony. Narastający kryzys religijny.

Tren VI

Dziedziczka ziemi i talentu. Porównuje ją do Safony (poetki), a potem do Słowiczka.

Hiperbolizacja talentu córki. Kompozycja szkatułkowa (text w tekście). Epitalamium (pieśń weselna) – odchodzi do Boga.

Tren VII

Apostrofa do ubrań córki. Pyta dlaczego przykuwają jego oczy i powodują smutek. Ujął ją sen żelazny(metafora śmierci) i przez to ich więcej nie włoży. Przygotowany dla niej posąg stał się zbędny. Posąg i ona w jednej skrzynce zamknięta.

Tren VIII

JK zwraca się do Urszuli z pretensjami i tęsknotą. Przestrzeń, którą wcześniej ona wypełniała, go dobija. Kontrast wesołej, wypełnionej przestrzeni i smutnej pustki.

Zdrobnienia

Tren IX

Apostrofa do Mądrości (stoicyzm). Mądrości nie mierzy się bogactwem, lecz zaspokajaniem potrzeb. JK wzburzony, że tym się kierował, a doznał kryzysu i czuje się prostakiem. W tym trenie większe skupienie na ojcu niż córce.

Tren X

Apostrofa do córki. Zwraca się wieloma pytaniami retorycznymi. Przeplata filozofię platońską, mitologię oraz chrześcijaństwo. Apogeum kryzysu teologicznego stanowi negacja wiary w życie wieczne. Wzywa Urszulę, aby przybyła i go pocieszyła

Tren XI

Cnota i pobożność to drobiazgi doprowadzające do zguby. Nawiązanie do księgi Hioba (niesprawiedliwe cierpienie). Kryzys etyczny(wierzy w tajemniczego wroga ludzkości). Ludzkie wysiłki marnościami, bo wszystko zależy od losu.

Tren XII

Nikt tak samo nie cierpi jak on. Urszula czysta, posłuszna, nie rozpieszczona, skromna, dzielna, pobożna, obyczajna, szanuje rodziców. Zbyt idealna, więc umarła.

Tren XIII

Lepiej, żeby się nie urodziła, jak miała umrzeć. Motyw snu. Niespełniony stary, zabrany skarb, stracił 1/2 duszy. Epitafium (utwór literacki ku czci zmarłego) zawarte na koniec. Śmierć córki zaburzeniem naturalnego porządku.

Tren XIV

Nawiązanie do mitu o Orfeuszu. Rozmyśla nad wycieczką do Hadesu. Rozważa samobójstwo.

Wierzy w szansę na spotkanie.

Tren XV

Apostrofa do Erato- muzy. Prosi ją i lutnię o natchnienie. Inni mają gorzej. Zwraca się do Niobe. Dochodzi do konkluzji, iż cierpienie może doprowadzić, że człowiek staje się grobem samego siebie.

Tren XVI

JK umiera z żalu, zaprzęta myśli. Nie odróżnia myśli od rzeczywistości. Ma szalone myśli. Wartości materialne nie są ważne, bo przemijają, gdy przychodzi śmierć.

Tren XVII

Bóg odebrał całą radość z życia. Zwraca się z pokorą i skruchą. Wcześniej miał skromne, bez kłopotów życie, anafory, wykrzyknienia, pytania retoryczne. Odrzuca stoicyzm- rozum useless w cierpieniu. Oddaje się całkowicie Bogu. Skupia się tylko na sobie.

Tren XVIII

Podmiot liryczny zbiorowy(wierni). Modlą się do Boga. Proszą o łaskę, ale nie za dużo , aby rozkosz ich nie pochłonięła. Chce, aby Bóg rządził twardą ręką. Bóg nie wzgardza nikim. Prosi o litość i miłosierdzie.

Tren XIX albo Sen

Zapadł w sen. Ujrzał Urszulę, była niczym żywa. Ocknął się- nie wie, czy to sen, czy jawa była. Pojawia się matka, martwi się o syna i musi reagować. Opowiada o życiu po śmierci: Urszula między aniołami. Rozkosze ziemskie nic nie warte. Śmierć uwalnia od: małżeństwa-transakcja, poród-ryzyko,ból. W niebie tylko rozkosze. Metafora życia, jako przeprawy przez morze. Orszula już dotarła do brzegu(nieba). Śmierć była jej pisana. Inne kobiety: sieroty, złych mężów mają. Zachęca do powrotu do stoicyzmu. Inni też cierpią. Należy słuchać się Boga. Optymizm - niech cieszy się tym co ma. „Teraz, mistrzu, sam się lecz; Czas doktor każdemu”.
Czas leczy rany. Należy znosić los. Ostatecznie nie wie, czy to był sen, czy jawa.

PIEŚNI

Pieśń IX z Ksiąg pierwszych

Jest to liryka bezpośrednia biesiadna. Podmiot liryczny zachęca wszystkich gości na uczcie do dobrej zabawy (carpe diem). Podkreśla on, nie mamy wpływu na przyszłość i tylko Bóg wie co nas czeka. Poucza też, by dobrze gospodarować majątkiem. Łatwo z biednego stać się bogatym i na odwrót. Należy cieszyć się z radosnych chwil i ze spokojem i dystansem znosić przeciwności losu. Utwór nawiązuje do filozofii Epikura i stoików. Występuje:

- Motyw THEATRUM MUNDI- Bóg śmieje się z nas z nieba, a wie przyszłe rzeczy
- Motyw Fortuny – rzymskiej Bogini kierującej losami ludzi
- Motyw marności- wszystkie ludzkie starania są bez sensu
- Chrystianizacja antyku

Pieśń XXIV z ksiąg wtórych

Jest to parafraza utworu Horacego - „Do mecenasa”. Poeta opisuje swoje dwie natury- jedna jest zwykłym człowiekiem, a druga artystą. Ta druga nie umrze (bo zostaną jeszcze dzieła, exegi monumentum). Podmiot liryczny chce zwiedzić cały świat. Uważa, że na jego pogrzebie nikt nie powinien się smucić ponieważ umiera tylko jego jedna część, powłoka.

- non omnis moriar – nie wszystek umrę
- Myszkowski- przyjaciel i mecenas Kochanowskiego

Pieśń V z ksiąg wtórych

Patriota (Jan Kochanowski) zwraca się do szlachty. Opisuje postępowania nie mających w sobie człowieczeństwa Tatarów, zachęca i motywuje naród do walki. Sam podmiot liryczny utożsamia się z narodem, dlatego w zwrotkach 9-11 wypowiada się w 1 os. L. mn. Podmiot

liryczny używa ironii by pokazać postępowania Polaków w obliczu niebezpieczeństwa i ich skutki

FRASZKI:

Do gór i lasów

Apostrofa do gór i lasów, gdzie Kochanowski dorastał. Wiele podróżował, opowiada o sobie i o tym gdzie był. Porównuje się do Proteusza, który miał dar zmieniania swojego wyglądu. Starzeje się. Pojawia się epikureizm.

Na nabożną

Podmiot liryczny śmieje się z wierzącej kobiety (teoretycznie mało grzeszy) czemu tak często się spowiada

Na starą

Trzeba się cieszyć z życia, starość to negatywne zjawisko

Na młodość

Starsi ludzie nie rozumieją młodszych

Do fraszek

Charakter autoteliczny- zwrot do innych fraszek by odpowiedni pisać o ludziach i obyczajach

Do muz

Podmiot liryczny zwraca się do muz- 9 córek Zeusa. Wychwala je i prosi o pamięć o nim (exegi monumentum). Występuje dużo odniesień do mitologii np.- ippokreńska rosa- źródło

Na lipę

Spokojne życie jest tym do czego człowiek dąży, liryka sielankowa

O żywocie ludzkim

Występuje motyw przemijania oraz theatrum mundi

PSALMY:

Psalm 13

Jest to psalm błagalny. Podmiot liryczny zadaje Bogu szereg pytań i sugeruje mu, że nie troszczy się o człowieka tak, jak powinien. Każe mu otworzyć uszy i zwrócić ku niemu oczy. Podmiot liryczny prosi też o pomoc w pokonaniu wrogów i obiecuje wierność Bogu.

Psalm 47

Radosny, charakter pochwalny. Naród dziękuje królowi świata za opiekę, pokonanie wrogów oraz za powierzenie ziemi. Jest to zachęta do wspólnego śpiewu ku czci Bogu, który jest wielki i potężny.

Żywot człowieka poczciwego

Jest to 1 część zwierciadła, składającego się z 7 części. Utwór ten dzieli się na 3 rozdziały opowiadające o kolejnych etapach życia. Jest to poradnik dla szlachcica ziemianina. Rej uważa, że powinien on żyć zgodnie z naturą, powinien być łagodny i życzliwy. Głównym celem w życiu powinno być założenie rodziny i troska o nią. Szlachcic powinien dbać też o dom i ogródek, a także nie żałować pieniędzy, by opłacić pomoc od chłopów.

Kazania sejmowe

Kazania sejmowe składają się z 8 kazań, mówiących o 6 chorobach Polski + na początku przedstawienie ich a na końcu wyliczenie wszystkich. Pierwsza choroba to nieżyczliwość ku Rzeczypospolitej. Skarga porównuje ojczyznę do chorej matki, którą trzeba wyleczyć. Mówi, że państwa tak jak i ludzie mają swoje choroby. Nalega do wspólnego działania porównując Polskę do tonącego okrętu. Jeśli nic nie zrobimy z tonącym okrętem to też zatoniemy.

Odprawa posłów greckich

- jest przestrzegana zasada Decorum oraz zasada trzech jedności
- budowa: prolog, epilog, stasimony i epejsodiony
- tragizm → Helena, Kassandra
- odbiega od antyku, bo Humanizm (mniejsza władza bogów nad ludźmi)
- **I Pieśń Chóru - Apostrofa do władzy**
 - przypomnienie adresatom, że ich zwierzchnikiem jest Bóg
 - adresaci utworu mają los mieszkańców w swoich rękach
 - ostrzega, że przyjdzie moment rozliczenia ich czynów
 - Bóg jest sędzią sprawiedliwym
 - Ujawnia się podmiot liryczny (mądry człowiek, wie co robi)
 - środki stylistyczne: rymy, wykrzyknienia, metafory, anafora
- **II Pieśń Chóru - białoskrzydła pływaczka**
 - wiersz biały, sylabotoniczny, stychiczny
 - łódź, którą płynął Parys po Helenę
 - zwrot do łodzi z zapytaniem: "dlaczego mi to zrobiłaś?"
 - nadchodzące przekleństwo

KONFLIKT RACJI W ODPRAWIE POSŁÓW GRECKICH

Antenor	Iketon/Ikeaton
<ul style="list-style-type: none">→ popierając Parysa naraża Troję na gniew bogów→ przedawnienie sprawy Medei	<ul style="list-style-type: none">→ pomsta dawnych krzywd→ demagogia - działanie tylko na emocjach, a nie na faktach→ przekłada własny interes Parysa ponad dobro państwa

Konstrukcja "odprawy" nie trzyma się ściśle zasad antycznej tragedii, ponieważ nie ma głównego bohatera, przez co nie ma fatum ciężącego nad nim. Zgodna z zasadami tragedii jest jednak struktura. Utwór zaczyna się epejsodionem, którego początek pełni funkcję prologu. Następnie epejsodiony przeplatają się ze stasimonami, a końcówka ostatniego epejsodionu imituje epilog.

Do ważniejszych bohaterów z Troi zaliczają się: Priam, Parys, Kasandra, Iketaon i Antenor; a z Greków: Ulisses i Menelaos, czyli Odyseusz i Menelaos.

Okoliczności premiery-Ślub Jana Zamoyskiego z Krystyną Radziwiłówną.
Problematyka- władza, wojna, korupcja.

KAZANIA SEJMOWE (Piotr Skarga)

- składają się z 8 kazań
- najpierw zwraca się do posłów, wyliczenie wszystkich chorób, potem omówienie każdej kolejnej, na koniec wyliczenie wad, grzechów szlachty
- grzechy: nieżyczliwość ludzka, niezgody i rozterki sąsiedzkie, naruszenie religii katolickiej, osłabienie władzy, niesprawiedliwe prawa, grzechy i złości skierowane wobec Boga
- Obrazy Polski: matka, chory organizm, okręt
- wnioski: Skarga nawiązuje do retoryki antycznej, ważne jest współgranie z odbiorcą, elementy programu politycznego

ŻYWOT CZŁOWIEKA POCZCIWEGO - Mikołaj Rej

- ★ literatura parenetyczna
- ★ wzorzec osobowy szlachcica
- ★ podzielony na 3 części (księgi) podzielone na rozdziały (kapitulum)
 - KSIĘGA PIERWSZA → od narodzin po wiek średni, warto wyruszyć w podróż, zdobyć jakieś wykształcenie, potem wojsko lub służba dworska
 - KSIĘGA DRUGA → bezimienny wzór szlachcica ziemianina, wskazówki jakim być, szukanie żony, osiedlenie się na wsi, cechy dobrego szlachcica
 - KSIĘGA TRZECIA → rozrachunek
- ★ mieści się w zwierciadle, które podzielone jest na części
 - ❖ Zwierciadło (speculum) - w piśmiennictwie XVI wiecznym zespół tekstów na tematy społeczne, prawne, teologiczne, omawiające wybraną tematykę. Gatunek literatury parenetycznej, obejmował utwory przedstawiające wzory godne naśladowania, stosowane dla poszczególnych grup.
- ★ miał być utworem czytany przez całe życie
- ★ celem dla szlachcica jest założenie rodziny
- ★ Wzorzec osobowy
 - sumiennie podchodzi do swoich obowiązków
 - zna się na uprawie roli
 - plan dnia zależy od pogody i pory roku
 - sam również pracuje na roli
- ★ Język
 - częste wyliczenia

- wiele zdrobnień - jest przywiązany do tych elementów
- stosowanie formy bezosobowej, niekonsekwentnie
- ★ Wizja świata
 - człowiek żyje w zgodzie z naturą
 - spokojnie, urodzajnie
 - praca daje przyjemności

9. Umiejętność wykorzystania wiedzy o lekturach w zadaniach dotyczących kontekstu kulturowego i historycznego. Znajomość motywów i terminów związanych z lekturami – np.

- poeta doctus-Ideał pisarzy humanizmu. Człowiek wykształcony w wielu dziedzinach i znający starożytne języki oraz obeznana z literaturą
- deus artifex- topos oznaczający Boga artystę którego dziełem jest świat
- deus faber- topos oznaczający Boga który stworzył świat jak rzemieślnik
- hasła epoki – np.
Człowiek jest miarą wszechrzeczy- zasada stawiająca człowieka jako punkt odniesienia w poznaniu
Człowiekiem jestem i nic co ludzkie nie jest mi obce- świadczyło o tym, że doceniono człowieka jako całość, przyznano wartość nie tylko jego możliwościom duchowym, intelektualnym, ale także jego ciała
O godności człowieka- myśli o szczególnej pozycji człowieka we wszechświecie. Jest to bowiem istota o najwyższej godności i szlachetności,
- chrześcijański humanizm- stanowi próbę połączenia idei humanistycznych z wiarą chrześcijańską
- utopia-wizja idealnego ustroju politycznego, opierającego się na sprawiedliwości, solidarności i równości
- arkadia-fikcyjna kraina, uważana przez poetów za krainę wiecznego szczęścia. Przedstawiana jako wieś
- antropocentryzm - człowiek znajduje się w centrum zainteresowania, nie tak jak w średniowieczu skupienie na bogu, czyli teocentryzm
- exegi monumentum/non omnis moriar - “wybudowałem pomnik/nie wszytek umrę” - motywy zgapione od Horacego, które polegały na tym, że twórczość artysty czyni go nieśmiertelnym. Jan Kochanowski Pieśń XXIV.
- pochwała świata i życia codziennego => Jan Kochanowski Pieśń IX
- państwo i obywatel => Jan Kochanowski “Pieśń o spustoszeniu Podola”, “Odprawa posłów greckich”; Piotr Skarga “Kazania sejmowe”

- złoty wiek kultury => Warunki materialnego dobrobytu sprzyjały zainteresowaniu się sztuką i kulturą. Efektem było przetransponowanie na ojczysty grunt idei kształtujących literaturę i sztuki plastyczne w Europie Zachodniej. Jezuicka edukacja, znacznie poszerzając krąg osób piśmiennych, przyczyniła się także do rozbudzenia ambicji Polaków w kwestii popularyzacji własnego języka. Prekursorem w tym dziele stał się Mikołaj Rej jako jeden z pierwszych twórców piszących głównie po polsku. Niekwestionowaną najwspanialszą perłą polskiej literatury renesansowej okazał się jednak **Jan Kochanowski** jako autor twórczości niezwykle bogatej tematycznie i formalnie, zróżnicowanej wewnętrznie i nie ustępującej w niczym największym osiągnięciom ówczesnej literatury europejskiej.
- mecenat, - “**sponsoring**” wiązał się głównie z działaniami władców, arystokratów, dostojników kościoła. Opłacanie artystów. W Europie najslawniejszym rodem mecenasów byli Medyceusze. Pieśń XXIV z Pieśni wtórych - “Do mecenasa” ma z mecenatem wspólną, w sumie tylko nazwę, bo jest parafrazą pieśni Horacego.
- władza i władca w renesansie władca powinien być przede wszystkim skuteczny – utrzymać władzę, wzmocnić państwo i uchronić je przed atakami wrogów.
Władcy: Makbet i Duncan - Szekspir, Rząd “Utopii” - Tomasz Morus, Kazania Sejmowe - Piotr Skarga.
- klasycyzm renesansowy, - tzw. “powrót do źródeł”, harmonia, proporcje, spokój, zwięzłość, chrześcijaństwo + mitologia, decorum – stosowność stylu do tematu, eksponowanie ciała, wprowadzenie realistycznie przedstawionej postaci dziecka,
- humanista, humanizm, człowiek renesansu, humanistyczny ideał człowieka, - ideał ziemianina np. w “żywocie człowieka poczciwego” Mikołaja Reja. Przykładem ideału humanisty może być Leonardo Da Vinci.
- obraz Boga w epoce w dziełach renesansu jest dwojaki. na początku twórcy wychwalają jego moc, dobroć, sprawiedliwość, ale pod koniec renesansu wszystko się zmienia - pod Jego adresem kierowane są żale, oskarża się go o niesprawiedliwość. Na przykład Kochanowski w trenach pomimo tego, że jest katolikiem, po śmierci Urszulki poddaje wątpliwości swoją wiarę.
- theatrum mundi - życie jest grą, w której są ustalone zasady - człowiek jest aktorem, który przyjmuje narzuconą mu rolę, natomiast świat jest teatrem, nad którym czuwa Bóg. Występuje na przykład we fraszce Kochanowskiego: "O żywocie ludzkim" i w makbecie, który mówi: “Nędznym aktorem, który swoją rolę”, “Przez parę godzin wygrawszy na scenie”.
- topos ojczyzny matki, ojczyzny okrętu → ten topos występuje w “kazaniach sejmowych” Piotra Skargi, który stosuje go do przedstawienia obrazu Polski. Ojczyzna jest porównana do Matki, której Polacy powinni być wdzięczni i kochający oraz do tonącego statku, którego nie można opuścić, ani pilnować na nim skarbów, ale walczyć o niego.

stychiometria - zjawisko wymiany zdań pojedynczych bohaterów

poezja tyrtejska - poezja tyrtejska zagrzewająca do walki